

Hodnocení bakalářské práce Elišky Jelínkové „Intersubjektivita u Jana Patočky“

Vedoucí práce: Ondřej Švec, Ph.D.

Předložená práce Elišky Jelínkové pečlivě stopuje jednotlivé modalities vztahu k druhému, které ve svém díle identifikoval a analyzoval Jan Patočka, a odhaluje zásadní úlohu, kterou intersubjektivita plní jednak ve vztahu k reflektování existence v termínech pohybu, jednak v rámci Patočkova výkladu zjevování samého.

Po věrném představení Patočkovy koncepce existence jako pohybu, jenž není určen žádným substrátem, ale pouze svým sebestrukturujícím uskutečňováním, se autorka zaměřuje zejména na motiv „sebe-nalezení skrze druhého“ (s. 18), v němž každé já objevuje sebe sama v druhém jako možnost být pro někoho jistým „ty“. Vhodně přitom poukazuje na hegelovské podtóny, které rezonují v Patočkově leitmotivu návratu k sobě samému skrze jiné, zejména pak skrze vydání se druhým.

Ústřední část práce je pak věnována odlišným modalitám vztahu k druhému, které dominují v jednotlivých pohybech existence. Původní odkázanost na druhé v prvním pohybu existence je v předložené interpretaci dokladem toho, že každé já předpokládá lidský svět, z něž pouze je mu dáno žít a o něž je schopno se opřít při vlastní sebe-identifikaci. U druhého pohybu autorka originálně vyzdvihuje, že původní modalitou spolubytí v druhém pohybu je vztah boje, konkurence, podřízení a využití, zatímco společná a nekonkurenční proměna sdíleného světa prací je dle Patočky jen „zmírněním, nikoli však proměnou“ této základní antagonistické struktury. V této souvislosti (str. 35) také autorka oprávněně namítá, že jednostranným důrazem na tyto negativní aspekty druhého pohybu, k nimž dále patří atomizace, záměnnost či připoutanost života k sobě samému, Patočka přehlídí tvořivý a formující charakter práce. Pravou a ryzí podobu „obratu k druhému“ konečně autorka identifikuje v třetím pohybu „sebenalezení sebevzdáním“, který zároveň výstižně popisuje jako překonání původní sebestřednosti života. V této souvislosti také rozvíjí nejkritičtější pasáž svého výkladu, podle něž Patočka upřednostňováním třetího pohybu jako jediného pravého uskutečnění toho, co je v lidských možnostech, neprávem opomíjí autentické možnosti spolubytí, které jsou vlastní oběma pohybům předcházejícím.

V závěrečné části práce Eliška Jelínková pojednává o místě Patočkovy nauky o trojpohybu v rámci jeho (nezavršeného) projektu asubjektivní fenomenologie. Zejména pak klade otázku – v dosavadní patočkovské exegezi nepřiliš traktovanou – týkající se úlohy, jež přináší intersubjektivitě v Patočkově popisu zjevování samého, které nesmí být převedeno na konstituci smyslu v aktech vědomí transcendentálního subjektu. Navázání asubjektivní fenomenologie na problém intersubjektivitě je rozebráno zejména na stranách 49–51, kde je každému z jednotlivých „center“ zjevování dáno odpovědět na výzvu, kterou mu fenomenální pole (a zejména další centra, v nichž se toto pole artikuluje) adresuje. Zodpovědnost takovéto účasti na zjevování světa pak tkví především v tom, že každý z adresátů si je zároveň vědom svého zapuštění do předchůdného celku bytí, jehož smysl není plně v jeho moci, a přesto je spoluzodpovědný za způsob, jímž se dění ve světě a jeho otevřená budoucnost odhaluje. Každý z nás si je tak současně vědom jak perspektivnosti způsobu, jímž se bytí ukazuje ze stanoviska jeho vlastní existence, tak i možnosti druhých tuto perspektivu převzít za vlastní, stejně jako je mé vlastní je schopno pojmout relevanci perspektivy, jež se druhému otevírá z jeho „centra“.

Z hlediska interpretačního výkonu podaného Eliškou Jelínkovou je nutno vysoce ocenit, že autorka nijak nepřehlíží sporné otázky a nesnáze, které Patočkovo podání intersubjektivní a pohybu lidské existence vyvolává; naopak odhaluje a přesně pojmenovává jednotlivá úskalí Patočkovy fenomenologie včetně těch, která nejsou na první pohled patrná a která jiní interpreti často přehlížejí či podceňují.

První nesnáz se týká Patočkova odmítnutí substrátu, na němž by byl pohyb založen a který by při samotné realizaci pohybu neprocházel změnou. Dle autorčiny kritiky se tím Patočka takřka zbavuje možnosti podat výčet o tělesné podmíněnosti naší existence, již jsme si sami ne zvolili, ale již spíše přejímáme jako úděl, břímě a nejpůvodnější určení našeho „sum“. V tomto ohledu si nejsem jist, zda Patočkovo „zbavení se nositele pohybu“ skutečně vede do slepé uličky samotnou diskvalifikací pojmu substrátu. Vždyť ten je sám natolik metafyzicky zatížen (například dlouhou tradicí hylemorfismu), že z hlediska fenomenologie usilující o nesppekulativní popis naší tělesné a žité zkušenosti (včetně zkušenosti o nevolní a tělesně dané dimenzi podmiňující mé seberozvrhování) je dle mého názoru jeho odmítnutí zcela na místě. Chtěl bych se proto během obhajoby ještě jednou přeptat, zda by v tomto bodě autorka nechtěla alespoň trochu slevit ze své kritiky a zda skutečně trvá na tom, zda se fenomenologický popis tělesnosti a podmíněnosti naší existence bez pojmu „substrátu“ neobejde.

Druhá nesnáz, kterou autorka v Patočkově nauce o trojpohybu odhaluje, spočívá zejména v obtížné vymezenosti povahy a klíčové role třetího pohybu. Tato nesnáz má hned tři vzájemně provázané aspekty, které Eliška Jelínková výstižně shrnuje v samotném závěru práce (srov. s. 54):

1. problém se týká nejistoty toho, komu či čemu se vlastně v onom „sebenalezení sebevzdáním“ odevzdáváme či přímo obětujeme. K jednomu z nejpodněnějších postřehů předložené práce patří identifikace napětí, které lze spatřovat mezi „odevzdáním se druhému“ na straně jedné (zejména *Přirozený svět a fenomenologie*) a „službě jevení či bytí samému“ na straně druhé (zejména *Kacířské eseje*). Společný zájem o otevřenost fenomenální sféry by nejspíš představoval klíč k překlenutí obou těchto sfér, ale je rozhodně přínosné poukázat na to, že Patočka takovýto svorník ve svém díle explicitně nevypracoval. V tomto ohledu bych se autorky nicméně rád doptal, zda alespoň v „solidaritě otřesených“, pojednané v závěrečném *Kacířském eseji*, nelze spatřovat takovou formu odevzdání se *druhému*, která je zároveň možností odhalit celek dění v jiné než v převládající, manipulativně-utilitaristické modalitě vztahu k celku bytí a jevení (dané tzv. optikou dne a síly).

2. problém trojpohybu autorka identifikuje v Patočkově jednostranném upřednostňování třetího pohybu, které vede ke dvěma úskalím: první dva pohyby jsou Patočkou charakterizovány tak, jako by by vlastní povahu bytí ze své povahy vždy pouze zastíraly; ten třetí jako by naopak vždy zjevovat dění světa v jeho pravdě, bez možnosti omylu či zastínění jakéhokoli druhu. Takové pojetí autorka kritizuje v návaznosti na Pavla Koubu i Martina Rittera jako předsudečné a vhodně nabízí pojednávat všechny modalit existenciálního pohybu jako komplementárně provázané. V souvislosti s tím by bylo možné se dále ptát, zda každý pohyb zjevuje druhého právě jako a) bližního, nebo jako b) konkurenta ve vztazích podřízenosti a nadřazenosti, nebo c) jako toho, jemuž se vydávám s nadějí na celkovou konverzi manipulativně-technického spolubytí. Nebylo by správnější považovat tyto tři způsoby intersubjektivního vztahu nikoli za vzájemně se vylučující, ale jako spolupřítomné v každém konkrétním obcování s druhým?

3. problém, spojený s pohybem „průlomů“, tkví konečně v tom, zda je vůbec možné navázat explicitní vztah ke „světu jako celku“. Jistě chápeme, že místo péče o jednotliviny či jejich konglomeráty lze položit otázku po předchůdném celku (netotalizovatelné) jednoty, která dává každému konkrétnímu jsoucnu vyvstat v jeho určitosti. Lze však celek sám nazřít v jeho určitosti, nebo jen poukazovat na jeho ne-předmětnou a ne-reprezentovatelnou povahu? *Platí-li to druhé, jak potom ale mluvit o explicitním vztahu k celku, v němž je mi spolu s druhými dáno existovat?*, táže se právem autorka jak Patočky samého, tak i těch interpretů, kteří se na rozdíl od ní spokojili s literou Patočkova textu a jeho parafrází.

Zde všude Eliška Jelínková projevuje jak perfektní znalost obsáhlého korpusu výchozích textů, tak i schopnost věrné a syntetické interpretace, stejně jako samostatnost při kritickém domýšlení předkládaných idejí do jejich důsledků, včetně těch, které Patočka sám plně netematizoval. V tomto ohledu předložený text dalece přesahuje nároky kladené na bakalářskou práci a jeho autorka si za svůj výkon zasluhuje dle mého mínění hodnocení „výborně“.

V Praze dne 30. 8. 2021

Ondřej Švec, Ph.D.